

УДК 338.664.6

Клементьєва Альона Володимирівна
 Луганський національний аграрний університет
Балдик Денис Олександрович
 Кандидат економічних наук
 Луганський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ РИНКУ ХЛІБА В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню стану ринку хліба та хлібобулочних виробів України на підставі аналізу вторинної маркетингової інформації про обсяги їх промислового виробництва та структуру споживання хлібопекарської продукції. Зазначено, що конкурентні позиції виробників хліба та хлібобулочних виробів залежать від наявності у структурі їх товарного асортименту інноваційної продукції. Кожний виробник індивідуально встановлює напрями продуктивних інновацій, які в свою чергу визначаються наявною структурою його асортименту, потребами споживачів та потребують належного обґрунтування з використанням підходів до економіко-математичного моделювання [2].

Ключові слова: ринок хліба та хлібобулочних виробів, конкуренція, новітні технології, структура споживання хліба та хлібобулочних виробів, потреби споживачів, метод аналізу підприємств, сегментація виробництва, імпорт, експорт.

Під час аналізування ринку хлібобулочних виробів, експерти Економічного дискусійного клубу зазначили, що виробництво хліба в Україні скоротилося в два рази, в порівнянні з показниками 2000 року. Причинами стали: зменшення ринків збуту на території Кримського півострова, Донецької та Луганської областей; поява величезного тіньового сегмента ринку: хлібобулочні вироби і хліб продаються в кіосках, зареєстрованих як ФОП чи взагалі без реєстрації. Завдяки цьому у них виходить зробити продукцію дешевше, а вона виробляється найчастіше в антисанітарних умовах і не може відповідати жодному стандарту якості. Але, оскільки це вигідно, то тіньовий сегмент ринку становить близько 60% всього виробництва хлібобулочних виробів; багато супермаркетів в Україні спеціалізуються на випуску власної хлібопекарської продукції, але це виробництво не завжди фіксується. Отже, підсумовуючи усе вищесказане, статистичні дані, що стосуються кількості виробленого хліба в Україні, не є повністю достовірними та точними [1].

Які хлібобулочні вироби виробляють в Україні. На ринку України представлені такі вироби: пшеничний хліб, житньо-пшеничний і пшенично-житній хліб, здобні вироби, пироги, піріжки та пампушки, вироби сухі і тривалого зберігання. Зараз українці більше стали цікавитися нетрадиційними сортами: бездріжджовий, хліб, замішаний за стародавніми рецептами, хліб з мінералами і т.д. Подібні сорти є трохи дорогими, тому обсяги продажів менше, хоча багато експертів схильні вважати, що нова продукція буде збільшуватися. Хлібний ринок в Україні відрізняється відсутністю вираженого лідера, бо навіть найбільші представники галузі не займають більше 10-відсоткової частки. Вони змагаються за увагу покупців з невеликими пекарнями, кондитерськими цехами торгових мереж, приватними підприємцями. Дрібні виробники часто мають перевагу на ринку перед великими хлібозаводами, так як оподатковуються за спрощеною системою. Структурно випуск українських пекарень більш ніж на 75% складається з виробів, які узагальнено називаються хлібобулочними, ще майже 20% - це вафлі та печиво, трохи більше 4% - здоба. Інші кондитерські вироби все разом заповнюють близько 5% ринку. Детальніше сегментація показана на діаграмі.

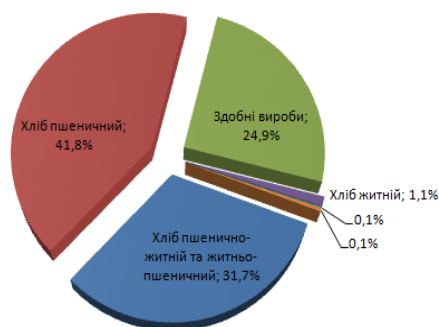

Рис.1. Сегментація виробництва хліба за видами в 2017 році в натуральному вираженні, (%)

Якщо окремо розглянути сегмент хлібобулочної продукції, то вона на в основному складається з хліба з пшеничного борошна або із суміші пшеничного та житнього, майже четверта частина зайнята різними булками, щодо нетрадиційних видів хліба, то вони склали лише 2% обсягу випуску. Регіони, які є найбільшими виробниками хліба і хлібобулочних виробів зараз є Дніпропетровська, Київська, Харківська і Запорізька області.

Найбільші виробники хлібобулочних виробів. Хліб і хлібобулочні вироби являється особливим видом продуктів харчування, який займає чільне місце на столі українців. Вони мають до 40% від загальної калорійності харчового раціону населення. Саме через таке співвідношення, виробництво хлібобулочних виробів можна вважати одним із стратегічних галузей економіки держави. Держстат відзначає, що відбулося скорочення виробництва хліба за перші два місяці 2017 року на 9,1% в порівнянні з аналогічним періодом 2016 року. За офіційною статистикою, в 2016 році виробили 1,123 млн т хліба, а це трохи більше 100 г хліба і хлібобулочних виробів на кожного українця в день[3]. Основні виробники: Кулиничі, Хлібні інвестиції, Київхліб, Формула Смаку, Група Лауфер, Концерн Хлібпром

З 1999 року хлібопекарська корпорація «Кулиничі» у співпраці з найбільшими європейськими виробниками хлібопекарського обладнання почала вводити новітні технології у виробництво хлібобулочних виробів. З моменту запуску виробництва, при хлібозаводі діє лабораторія, фахівці якої контролюють всі етапи виробництва: від поступлення сировини до моменту упаковки готової продукції. З 2007 року в асортименті з'явилася продукція, яку виробляють за технологією «Part Baked»: круасани, штрудели, слойки і булочки. Суть технології: приготування призупиняється при 90% готовності з подальшою шоковою заморожуванням при температурі -18 ° С. В кінці 2011 року для виконання програми забезпечення продовольчої безпеки України було прийнято рішення про побудову єдиного в Україні роботизованого хлібопекарського комплексу. Загальна потужність хлібопекарського комплексу 250 тонн ХБІ на добу. Головні особливості: повний автоматизований цикл виробництва хлібобулочних изделий, логістичний центр, обладнаний спеціалізованим транспортом по доставці борошна, сировини і готової продукції, власна система реалізація через фірмову мережу булочних-кондитерських.

«Хлібні інвестиції» - одна з найбільших українських компаній, що займається виробництвом хлібопродуктів. Холдинг займає 7% ринку хлібобулочних виробів України і знаходиться на 3-му місці серед найбільших хлібних підприємств. У 1995 р в місті Хмельницькому було створено ТОВ «Заграва Експо», яке займалося виробництвом борошна на давальницьких умовах і поставками її на макаронні та хлібопекарські підприємства. У 1998 р підприємство придбало акції Івано-Франківського хлібокомбінату, в 1999 р - акції ВАТ «Хліб», в 2000 р - акції Білогірського КХП з млиновим комплексом. У 2001 р офіс ТОВ «Заграва Експо» для збільшення своїх можливостей переїхав в м.Київ. 26 лютого 2003 було створено ТОВ «Хлібні інвестиції. У 2002 р ТОВ «Хлібні інвестиції» набуває 62,3% акцій Бердичівського хлібозаводу, а в 2003 році - 52,43% акцій Чернівецького хлібокомбінату. У тому ж році підприємство бере в оренду цілісний майновий комплекс «Севастопольський хлібокомбінат». На сьогоднішній день до складу холдингу входять ПАО «Хліб» (м.Луцьк, Волинська обл.), ТОВ «Бердичівський хлібозавод» (сmt. Бердичів, Житомирська обл.), ПАТ «Цар Хліб» (м.Севастополь), ПАТ «Чернівецький хлібокомбінат» (м.Чернівці), «Перший столичний хлібозавод» г. Киев, ПАТ «Івано-Франківський хлібокомбінат» (м.Івано-Франківськ).

До складу компанії «Київхліб» входить 9 виробничих майданчиків в Києві та Київській області, потужність яких дозволяє щодня виробляти понад 500 тонн хлібобулочних виробів і 10 тонн хлібної смакоти. Асортимент продукції нараховує близько 250 найменувань. Компанія має власний автопарк і широку дистрибуторську мережу, що дозволяє забезпечити своєчасну доставку свіжого хліба і ароматної випічки на прилавки магазинів як в Україні, так і в країнах Європи, Азії та Північної Америки. Будучи першим промисловим виробником хлібобулочної продукції в місті Києві, компанія «Київхліб» зберігає традиції і забезпечує високий стандарт якості виробів з 1930 року. Безкомпромісна дотримання високих стандартів виробництва реалізується за рахунок впровадження системи безпеки харчової продукції та застосування ефективної системи управління якістю. На кожному майданчику підприємства діє атестована технологічна лабораторія.

Під торговою маркою «Формула Смаку» хлібобулочну та кондитерську продукцію виготовляють ПАТ "Криворіжхліб", ТОВ "Миколаївський хлібозавод №1", ВАТ "Ніжинський хліб", ТОВ "Черкасихліб ЛТД" та ТОВ "Чернігівський хлібокомбінат". ТМ «Формула Смаку» є значним регіональним гравцем хлібобулочного ринку України, підприємства є лідерами серед виробників хлібобулочної продукції в своїх регіонах. Щомісяця ці підприємства виробляють близько 10 тис. Тонн хлібобулочних виробів. Загальний асортимент підприємств торгової марки «Формула Смаку» становить понад 300 видів хлібобулочних і 400 - кондитерських виробів. Торгова марка "Формула Смаку" - це мережа з близько 100 фірмових магазинів, павільйонів та кіосків в Кіровоградській, Черкаській, Полтавській і Миколаївській областях, яка забезпечує реалізацію молочної та хлібобулочної продукції наших підприємств.

Lauffer Group - велика компанія, що динамічно розвивається група торгових і виробничих підприємств, які завоювали лідируючі позиції на ринках України. Група Lauffer об'єднує холдинги «Золотий урожай» і «Урожай». В даний час «Урожай» об'єднує в собі підприємства масложирового, бакалійного, зернового і елеваторно-технічного напрямів: до його складу входять дві фабрики - з виробництва макаронних виробів і майонезу, розташовані в Донецьку, два мелькомбінати - в Донецьку і Маріуполі, маслоекстракційний завод в Слов'янську, елеватори і зерносклади в Східній і Центральній Україні. Холдинг «Золотий урожай» - найбільший виробник і постачальник хліба в східному регіоні України, який об'єднує 18 хлібозаводів Донецької області та ряд торгових компаній, які здійснюють оптові та роздрібні продажі хлібобулочної та кондитерської продукції. На підприємствах компанії працюють понад 5 000 осіб. Продукція хлібозаводів, що входять в холдинг «Золотий урожай» проводиться виключно з екологічно чистої сировини, без шкідливих добавок і консервантів і випускається під ТМ «Урожай». В даний час «Золотий урожай» реалізує глобальну програму по оптимізації виробництва на хлібозаводах, активному розвитку своїх підприємств, а також продовжує експансію в інші регіони України.

ПАТ «**Концерн Хлібпром**» - один з найбільших виробників хліба в Україні і лідер на ринку хліба Західної України, заснований в 2003 році з головним офісом в р. Львів. Входить до холдингу «Універсальна інвестиційна група». Сьогодні в структурі компанії функціонує 6 хлібозаводів і 2 комбінати хлібопродуктів, розташованих у Львівській та Вінницькій областях. Компанія створена в 2003 році на базі великих підприємств - «Львівського хлібозаводу № 5» і «Вінницяхліб». "Хлібпром" входить до п'ятірки найбільших хлібопекарських підприємств України за часткою ринку та обсягом чистого доходу (2016). «Концерн Хлібпром» одне з найбільших підприємств українського ринку хліба, щодня виробляє до 200 тонн продукції - хлібної, хлібобулочної, кондитерської та тестових напівфабрикатів. У 2010 році «Концерн Хлібпром» увійшов до сотні компаній з високим рівнем корпоративного управління. Одноименний кодекс діє в Компанії ще з 2005 року. Компанія відзначена за свою інформаційну відкритість, а фінансовий аудит звітності «Концерну Хлібпром» проводять фахівці всесвітньо відомого аудитора - ЕУ («Ернст енд Янг»).

Ринок хлібобулочних виробів: імпорт і експорт. Основним покупцем української сільськогосподарської продукції та хліба є Азія. Так, наприклад, в березні в Китаї вийшов спеціальний випуск журналу «Food to China», присвячений продуктам харчування, які вироблені в Україні[4].

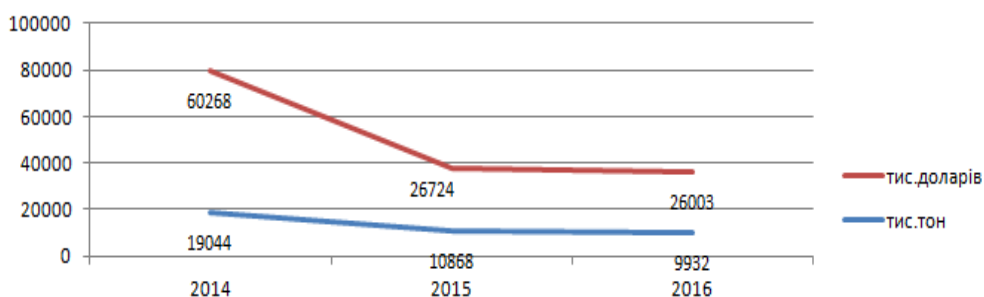

Рис. 2. Експорт хліба та ХБВ у товарному та грошовому виразі (2014-2016 рр.)

Завдяки відміні мит, свої ринки відкриває Європейський Союз, хоча їх досить важко завоювати: дуже високі стандарти якості і велика конкуренція вимагають значних вкладень, які є не у всіх хлібопекарень в Україні.

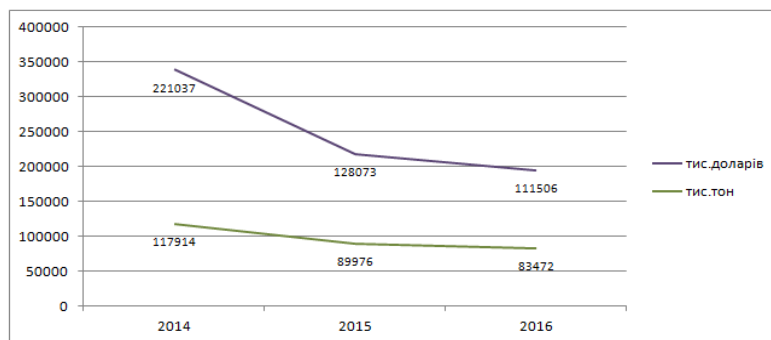

Рис. 3. Імпорт хліба та ХБВ у товарному та грошовому виразі (2014-2016рр.)

У 2016 році Україна збільшила експорт до Молдови виробів з хлібних злаків і зерна на суму в понад \$ 17 млн.

Під час дослідження українського ринку хлібобулочних і борошняних кондитерських виробів приходимо до висновку, що на ньому переважає продукція вітчизняного виробництва. Імпортні поставки мізерні по всіх позиціях товарів, за винятком круасанів. Тут значне місце займає світовий виробник Chipita, який зумів завоювати майже 23% ринку для своєї торгової марки «7 days».

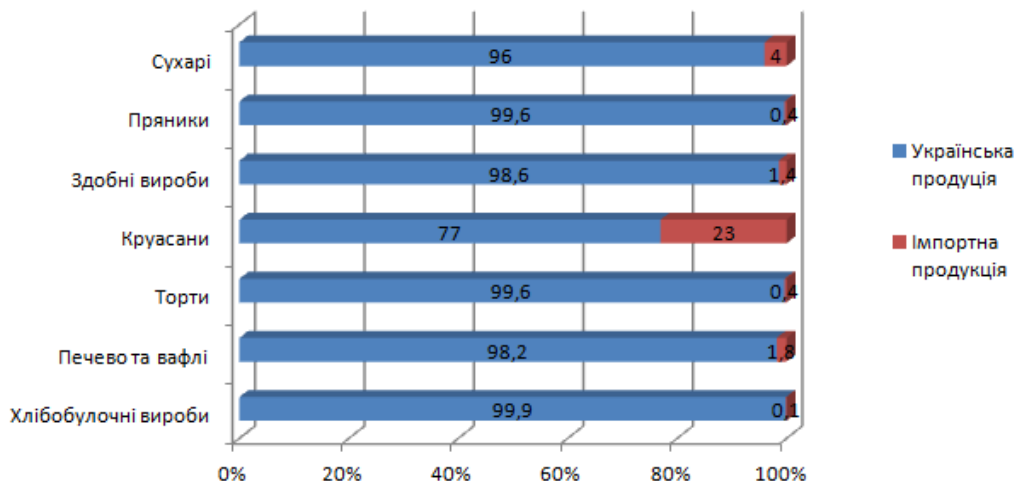

Рис. 4. Частка української та імпоротної продукції (2017 р.)

Портрет цільової аудиторії. Хліб є універсальним продуктом, що користується попитом у всіх верст населення. В останні роки з'явилося таке поняття, як «Соціальний хліб», але позначення не є правильним, оскільки соціальний хліб - це хліб традиційних рецептур.

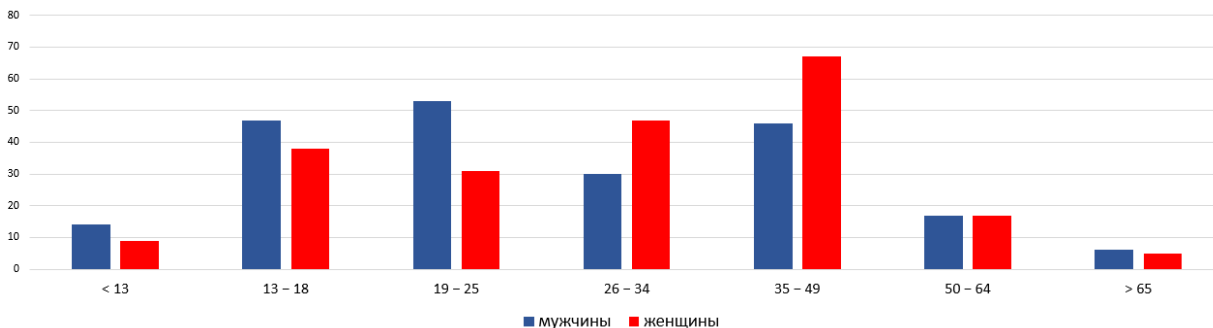

Рис.5. Вікова категорія споживачів хлібобулочної продукції, вік

Зростанням популярності всього національного і споконвічно українського зумовило відродження інтересу до старовинних рецептів виробництва хліба та хлібобулочних виробів. Розповсюдження здорового способу життя спровокувала появу нових сортів хліба, які зазвичай виробляються згідно ТУ підприємства, але не є менш затребуваними. За весь час незалежної України, хліб був самим регульованим державою продуктом. Сьогодні не припинила дію Постанова № 1548 від 1996 р., яка дозволяє місцевій владі фіксувати ціни на товари соціальної групи.

Вартість хліба, який ми бачимо на полицях магазинів складається з: борошна (до половини від собівартості), газу та електроенергії - від 4% до 15% (в залежності від підприємства), заробітної плати працівникам (до 7%).

Аналіз ринку хлібобулочних виробів. Проводячи аналіз світового ринку хлібобулочних виробів, експерти відзначають зростання кількості малих пекарень, які на сьогоднішній день складають 65% [1].

Але український ринок відрізняється: як малі підприємства, так і великі, зіткнулися з купою проблем. Основними проблемами в розвитку ринку хлібобулочних виробів на сьогоднішній день є: криза в економіці через здешевлення гривні; АТО і втрата ринків в Луганській і Донецькій області, а також анексія Кримського півострова; монополізація ринку в деяких регіонах; збільшення виробництва в домашніх

умовах; низька якість сировини; ускладнення поставок у віддалені регіони через відсутність інфраструктури; податковий тиск на малий бізнес; зношення виробничого обладнання.

Економічна криза, а також наслідки військових дій на сході країни і зменшення поставок продукції на ринок РФ, спровокували зниження виробництва хлібобулочних виробів в Україні на 10%, в порівнянні з 2016 роком.

Неякісний хліб може придбати кожна людина. Причиною тому може бути не тільки прострочений товар, але і склад, який деякі виробники не вказують. Бо ж для зменшення вартості кінцевої продукції використовують неякісну сировину (запліснявіле або прострочене борошно), виробляють хліб за неправильними технологіями, які дозволяють значно прискорити процес виробництва. При такому підході додаються ароматизатори, стабілізатори, підсилювачі смаку, розпушувачі, барвники. Єдиний плюс подібного товару, який задовольняє тільки вимоги торгової мережі - він довго лежить на полиці, при цьому не втрачаючи товарного вигляду.

Збільшення мінімальної зарплати з 01.01.2017 року до 3200 потягнуло за собою збільшення податків, які повинні платити підприємці. Кількість простого хліба і хлібобулочних виробів зменшується, але, тим не менш, набирає популярність дорожча та якісна хлібобулочна продукція. Для збільшення прибутку і просування на ринку, хлібопекарським підприємствам варто збільшувати кількість видів і сортів хлібних виробів, модернізувати виробництво.

Всі фактори, що впливають на рівень споживання хліба, можна розділити на три категорії: ті, які практично не впливають на споживання продукції; ті, які підвищують рівень споживання; ті, які знижують рівень споживання хліба.

Основні фактори, що впливають на попит: цінова політика; чисельність населення; міграція населення; доходи; рівень безробіття; раціональні норми споживання; виробництво борошна.

Державне регулювання вартості хліба було скасовано в 2017 році. І все ж підвищення цін на продукцію пекарень протягом трьох років нижче загального індексу інфляції.

Таблиця 1

Індекси споживчих цін у 2016-2018 рр. в Україні (березень)

Показник	2016	2017	2018
Індекс споживчих цін,%	120,9	115,1	113,2
Індекс споживчих цін на хліб та хлібопродукти,%	110,0	108,2	108,7

За офіційними даними, в результаті дії описаних вище чинників, середнє споживання хліба на кожного жителя нашої країни впало з 9 кг в місяць в 2014 році до 8,3 кг у 2016-му.

За підсумками 9 місяців минулого року зафіксовано незначне збільшення (на 2%) споживання хліба і хлібних продуктів (Держстат включає в цю групу і макаронні вироби).

За результатами нашого проведеного аналізу ринку хлібобулочних і борошняних кондитерських виробів можна прогнозувати подальше зменшення споживання хліба. У той же час, кондитери можуть дивитися в майбутнє більш оптимістично. Попит на їхню продукцію буде зростати.

Щоб надалі розвивати виробництво хлібної продукції, активність виробників повинна переміститися в поки мало заповнену нішу дієтичної хлібної продукції (білковий, бездріжджовий хліб), продукція з різними корисними добавками, оскільки розвиток руху за здорове харчування сприяє збільшенню потреби в таких продуктах. Частковий перехід на особливі сорти хліба допоміг би виробникам компенсувати звуження традиційного ринку.

Загалом, ринок хлібобулочних виробів необхідно розвивати за рахунок оптимізації виробництва відповідно до попиту. Це дозволить встановити економічно обґрунтовані ціни на продукцію і, відповідно, дасть аграріям стимул підвищувати врожайність хлібних культур для отримання стабільного прибутку, навіть за рахунок зменшення посівних земель.

Список використаних джерел

1. Аналіз ринку хлібобулочних izdelij україни в 2016 году [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/12_ukr/47.pdf
2. Ліщинська В. В. Аналіз конкурентного середовища хлібопекарської промисловості України / В. В. Ліщинська // Ефективна економіка. – 2018. – № 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/4_2018/163.pdf
3. Інформаційний дайджест: Огляд ринку хлібобулочних і борошняних кондитерських виробів в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/obzor-rynka-hlebobulochnyh-i-muchnyh-konditerskih-izdelij-v-ukraine>
4. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.